

316.612(082)
Г87

Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості

Збірник
наукових
праць

Випуск 4

Психолого-педагогічні засади ефективного управління пізнавальною діяльністю студентів ВНЗ МВС

У статті автори окреслюють шляхи ефективного управління самостійною пізнавальною діяльністю студентів вищих навчальних закладів закритого типу; обґрунтовують необхідність врахування психолого-педагогічних аспектів управління як засобу впливу на пізнавальну діяльність.

In article authors plan ways of efficient control independent cognitive activity of students higher educational close institutions; prove necessity of the account of psychological-pedagogical aspects of management as means of influence for cognitive activity.

Перетворення, що здійснюються у процесі становлення громадянського суспільства України, потребують якісних змін у системі підготовки студентів у ВНЗ МВС. Це торкається проблеми забезпечення результативності майбутньої професійної службової діяльності, яка неможлива без зростання самостійності і самодостатності студентів, адже в умовах розширення і поглиблення демократії і одночасної трансформації українського суспільства до ринкових відносин актуалізується ефективність праці співробітника органів внутрішніх справ. Йдеться про здатність до ділової, доцільної організації праці, вміння самостійно вирішувати професійні завдання тощо.

У контексті сказаного актуальним є готовність студентів ВНЗ МВС України до сприйняття нових ідей, підходів і форм оперативно-службової діяльності у ХХІ столітті, яка потребує постійної самоосвіти та формування комплексу умінь акумулювати і застосовувати нову інформацію.

Для майбутніх працівників органів внутрішніх справ життєво необхідною є готовність до послідовної, цілеспрямованої перебудови своєї пізнавальної діяльності на творчих засадах. Це особливо актуально, з точки зору проектування організаційних систем майбутньої правової діяльності та ефективності управління ними. Даній проблемі приділяється значна увага вченими різних галузей знань (психології, педагогіки, менеджменту правової діяльності, юридичної деонтології

тощо). Йдеться про роботи вчених: О. М. Бандурка, С. Л. Гусарева, С. В. Петкова, В. С. Пікельної, О. Д. Тихомирова та ін.

Мета статті полягає у тому, щоб обґрунтувати необхідність організації пізнавальної діяльності студентів з дотриманням основних принципів сучасної вищої освіти – варіативності та альтернативності, а також врахування особливостей управління процесом досягнення визначеної мети.

Ми розглядаємо діяльність викладача як засіб організації активної навчально-пізнавальної діяльності, коли студент виявляє себе не лише як «об'єкт» педагогічного впливу, а й як активний «суб'єкт» пізнавальної і творчої діяльності, що спрямована на ґрунтовне засвоєння навчального матеріалу. Саме за таких умов викладач може ефективно керувати процесом навчання, розвитку й виховання студента як особистості.

Успішне вирішення задач з активізації пізнавальної діяльності студентів певною мірою залежить від сукупності впливів на систему професійної підготовки фахівців ВНЗ МВС України. Освіта МВС повинна не тільки відображати якісні зміни, що відбуваються в органах внутрішніх справ, але й випереджати їх. Саме тому, осмислення елементів системи управління як ефективного засобу впливу на пізнавальну діяльність студентів дозволяє розкрити специфічні якості цієї системи. Зауважимо, що будь-який елемент системи здійснює притаманні йому функції й несе в собі всі загальні ознаки системи. Така система прагне до розвитку самостійності студентів, забезпечує міцну взаємодію суб'єктів управління. Особливу роль у ній відіграє соціально-психологічний та педагогічний аспекти управління, адже основною метою повинно стати створення умов для різнобічної суб'єкт-суб'єктної виховної взаємодії, що спрямована на становлення особистості студента на основі його саморозвитку, самовиховання, самореалізації.

Вчені стверджують, що адаптивне управління передбачає узгодженість загальної мети навчально-виховного процесу з цілями особистого розвитку кожного з його суб'єктів. Йдеться про процес оволодіння студентом навичками самостійної роботи, який передбачає не лише активну участь у процесі сприйняття та засвоєння знань, а й наявність власної позиції стосовно них, спроможність застосовувати вивчене на практиці, творче переосмислення, співвіднесення здобутих результатів діяльності з перспективами своєї майбутньої професії.

Це здійснюється на основі впровадження управлінської моделі, яка дає можливість вибору шляхів самореалізації через пізнавальну діяльність, формування ініціативної позиції народження власної ідеї та зобов'язує до відповідальності за виконання прийнятих рішень. Складовою управлінської моделі є самостійність і дотримання принципу єдності свідомості і діяльності. Як стверджують психологи, «свідомість формується і проявляється в діяльності, адже свідомість і діяльність не є тотожними, а знаходяться в нерозривній єдності» [7, с. 250].

Відомий український педагог М. М. Фіцула дає визначення самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Він визнає, що це – «різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі» [8, с. 148]. Поняття «самостійність» пов'язана із поняттям «пізнавальна активність» (зауважимо, що серед психологів і педагогів немає єдиної думки щодо поняття «пізнавальна активність»). Вчені стверджують, що найкращі результати в навчальній діяльності можливі лише тоді, коли поєднується пізнавальна свідомо активність із розвитком самостійності студентів. Ми розглядали самостійність як відкритість для нової інформації, нестандартних способів розв'язання завдань і прийняття рішень, що потребує, у свою чергу розвитку внутрішньої потреби в саморозвитку і самоосвіті впродовж усього життя.

Проаналізувавши сутність самостійної пізнавальної діяльності й рівні самостійної роботи, які визначені в педагогічній науці, ми дійшли висновку, що найбільш ефективною є творча самостійна робота, процес якої потребує впровадження ефективних моделей управління з боку викладача. Як зауважується в юридичній енциклопедії: «Управління – функція організованих систем, що забезпечує збереження їх структури і впорядкування відповідно до закономірностей функціонування» [9, с. 218-219]. Важливим є положення про те, що зміст управління як соціальної функції виявляється в організуючій діяльності, що досягається шляхом «об'єднання, узгодження, регулювання, координації та контролю» [там само].

Так, на думку В. С. Пікельної, до найбільш ефективних моделей можна віднести організаційне моделювання, що передбачає роз-

робку моделі управлінської діяльності, у якій «може бути змодельований чи об'єкт, чи суб'єкт управління, або рух інформації по прямими чи зворотним зв'язками систем і підсистем, або розробка моделі управлінського циклу» [6, с. 47]. Розробляючи систему управління, дослідниця підкреслює: «Модель управління буде тим ефективнішою, чим повніше встановить відповідність колективних та індивідуальних творчих ініціатив суб'єктів педагогічного процесу його цілям» [5, с. 76].

Саме розподіл компетенцій визначає кількість свободи функціонування кожної підсистеми і збільшує ступінь самоврядування, спрямовуючи всі дії колективу на управлінські рішення, на особистісний розвиток його суб'єктів.

Сучасні студенти живуть в умовах насиченого активного інформаційного середовища, що вимагає від нього самостійності і самодостатності, творчої активності. Саме тому, для них важливими є оволодіння способами і методами ефективного здобуття знань у процесі самостійної роботи, яка передбачає: аналіз проблемних ситуацій, отримання нової інформації шляхом правильного самостійного вибору методу розв'язання завдання тощо. До творчих завдань ми відносимо випереджувальні завдання творчого характеру, коли студент діє за самостійно складеним алгоритмом (тобто сукупністю дій і правил). На нашу думку, ефективність виконання цих умов забезпечить орієнтація студентів на систематичну самостійну роботу, що потребує, у свою чергу, забезпечення регулярності та ефективності контролю і оцінювання його успішності, а також використання системи психологічних і педагогічних стимулів активізації навчальної діяльності. Оволодіння навичками самостійної пізнавальної діяльності забезпечить йому у майбутньому прийняття обґрунтованих організаційних рішень, уміння правильного планування й прогнозування.

Для майбутніх спеціалістів системи МВС важливими є вміння відстоювати власну думку, не боятися сміливих ідей; бути зібраними і врівноваженими, спроможними концентруватися і швидко переключати свою увагу. Бажано, щоб при виконанні творчих завдань пріоритетним стало поєднання лінійного й нелінійного мислення, що стимулюватиме прийняття альтернативного самостійного організаційного рішення на основі власних суджень, усвідомлених і виправданих.

Результат пошуків науково обґрунтованих засобів керівництва самостійною пізнавальною діяльністю студентів довів, що найбільш

ефективним засобом є управління, що здатне мобілізувати мислення і творчі здібності. Мова йде про впровадження у навчально-виховний процес ефективного творчого менеджменту, який передбачає пошук нових рішень та експериментування, творчість, готовність до відповідальності. На думку С. В. Петкова, цей процес передбачає «неординарність мислення; прагнення до створення нового» [4, с. 153].

Зауважимо, що саме в процесі пізнавальної діяльності формуються і розвиваються психічні якості особистості. Саме тому, вчені (Р. Нізамов) тлумачать активність студента в навчанні як вольову дію, діяльнісний стан, який передбачає мобілізацію викладачем за допомогою спеціальних засобів інтелектуальних, морально-вольових та фізичних зусиль студентів, створення атмосфери, в якій можливий «вільний обмін і взаємне збагачення». Ми вважаємо за доцільне розглядати можливість впливу на пізнавальну діяльність студентів не тільки через чинники раціонально-логічного, а й почуттєво-особистісних начал. Це дозволить не тільки поповнити набір знань, що складає нормативний зміст професійної освітньої програми підготовки майбутніх спеціалістів системи МВС, але й активізувати їх спроможність до критичної самооцінки, самоконтролю, забезпечити психологічну готовність до майбутньої професійної діяльності.

З нашої точки зору, це можливо лише за умови забезпечення функціонування управлінських аспектів організації самостійної творчої діяльності студентів, рівень якої повинен відповідати сучасним вимогам до працівника ОВС. Мова йде про моделювання професійних ситуацій з метою самовиховання професійно значущих якостей особистості; організацію діалогічної взаємодії з метою розвитку інтересу особистості до цінностей правової і правоохоронної діяльності, до самопізнання власного внутрішнього світу; активного впровадження методів управління пізнавальною діяльністю тощо. Моделюючи цей процес, ми використовували інноваційні форми навчальної діяльності, а саме активно впроваджували тренінги як засіб активізації самостійної діяльності студентів; аутотренінги з формування навичок саморегуляції; дискусії, круглі столи, захист проектів як засоби стимулювання професійного зростання та ін. Велике значення надавалося формуванню навичок вербальної передачі професійної інформації через символічні образи моделюючої діяльності; відтворювальні вправи творчого (пошукового) рівня; оволодіння способами управління навчально-пізнавальною діяльністю.

Таким чином, підсумуємо. В сучасних умовах ключовою проблемою для українського суспільства залишається проблема інтенсифікації подальшого створення, зміцнення і поширення сфери дії системи інститутів громадянського суспільства. За таких умов лише інноваційна модель майбутнього фахівця здатна задовольнити вимоги до працівника ОВС як гаранта побудови демократичної соціально-правової держави. У свою чергу, цей процес передбачає становлення певного типу мислення та світогляду, який формується за допомогою механізму об'єктивного педагогічного контролю у ВНЗ і який здійснюється на основі ефективного управління. Без спрямованості на стратегічне управління пізнавальною діяльністю студентів, врахування внутрішньої потреби в саморозвитку, вибір ефективних технологій й оновлення системи контролю неможлива подальша інтеграція української вищої школи до європейського освітянського простору.

Література

1. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Харків: Основа, 1996. – 398 с.
2. Богатирьова Г. А. Управління процесом розвитку художньої культури вчителів праці в системі методичної роботи // Нива знань: науково-методичний альманах. – Дніпропетровськ: Промінь, 2002. – № 1. – С.63-66.
3. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 495 с.
4. Петков С. В. Менеджмент в органах внутрішніх справ України: Монографія. – Дніпропетровськ: ДДУВС; ПП «Ліра ЛТД», 2007. – 280 с.
5. Пикельная В. С. Теоретические основы управления: Школоведческий аспект. – М.: Высшая школа, 1990. – 175 с.
6. Пикельная В. С. Творча співпраця – нова педагогічна парадигма вищої освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / За ред.: Т. І. Сущенко та ін. – Київ-Запоріжжя: Інст-т педагогіки психології професійної освіти АПН України. – Вип. 16. – 2000. – С.7-11.
7. Психологічна енциклопедія/ Автор-упорядник О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
8. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997.- 192 с.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. ред.) та ін. – К.: «Укр. Енциклопедія», 1998. – Т.6. – Т-Я. – 2004. – 768.